

Components of the Culture of Self-Sacrifice and Martyrdom in the Health Community of Iran (Part 2: Conceptualization of the Culture of Self-Sacrifice and Martyrdom)

Fatemeh Ranjbar ¹, Hassan Araghizadeh ¹, Mohammad Hossein Niknam ¹, Ali Khaji ^{2*}

¹ Scientific Vice Chancellor of the Iranian Academy of Medical Sciences, Tehran, Iran

² Sina Trauma and Surgery Research Center, Sina General Hospital, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Received: 18 July 2020 Accepted: 5 October 2020

Abstract

Background and Aim: In Islamic culture, self-sacrifice and martyrdom are two the level of human perfection. Sacrifice is loss or something you give up, usually for the sake of a better cause or the offering of the life of a human being to a deity. Sacrifice is on a par with other religious duties through which man can reach the highest human level and be praised by God. Martyrdom is "consciously and selectively sacrificing one's life for the sake of a holy and pure ideal" for the sake of God in the words of the Qur'an ", which includes the pleasure of God", and one who attains such a position is a "martyr".

Methods: The study method is descriptive, field, survey and applied. This part of the study has been done with a focused group discussion with elites and experts, as well as search in the library and reliable internal sources.

Results: In this section, the concepts of "Islamic value", "human value", "purpose and purposefulness", "martyr and martyrdom", "self-sacrifice and sacrifice", "freedom and liberty"; at the level of lexical semantics, and "the status of intuition and divine presence"; and "the good life (hayat tayyiba)"; "sacrifice and martyrdom in the Holy Quran and Islamic traditions"; and "dimensions of sacrifice"; at the level of analytical semantics is presented. All of these general concepts are also relevant in the fields of health.

Conclusion: "Martyrdom" is the peak of the pyramid of human values. In the divine worldview, death and martyrdom for the sake of God are better than all the world and its accumulations.

Keywords: Sacrifice, Martyrdom, Value, Purposefulness, Social Health, Spiritual Health.

* Corresponding Author: Ali Khaji

Address: Sina Trauma and Surgery Research Center, Sina General Hospital, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

E-mail: jkhaji@yahoo.com

فرهنگ ایثار و شهادت بخش دوم: مفهوم شناسی فرهنگ ایثار و شهادت

فاطمه رنجبر^۱، حسن عراقی زاده^۱، محمدحسین نیکنام^۱، علی خاجی^{۲*}

^۱ معاونت علمی فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران، تهران، ایران
^۲ مرکز تحقیقات تروما و جراحی سینا، بیمارستان سینا، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۲۸ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۱۴

چکیده

زمینه و هدف: در فرهنگ اسلام، ایثار و شهادت دو مرتبه از مراتب کمال وجودی انسانی هستند. ایثار به معنی بذل کردن؛ دیگری را بر خود برتری دادن؛ سود دیگری را بر سود خود مقدم داشتن؛ و به معنی قوت لازم و مایحتاج خود را بر دیگری بخشیدن است. ایثار همپراز با دیگر فرایض دینی است که از آن رهگذر انسان می‌تواند به مراتب عالی انسانی برسد و مورد مدح و تعظیم خداوند واقع گردد. شهادت عبارت است از "فدا کردن جان به طور آگاهانه و انتخاب‌گرایانه در راه آرمانی مقدس و پاک «فی سبیل الله به تعبیر قرآن»، که خشنودی خداوند را در بر داشته باشد"، و کسی که به چنین مقامی دست می‌یابد، «شهید» است.

روش‌ها: روش مطالعه توصیفی، میدانی و پیمایشی و کاربردی است. این بخش از مطالعه با بحث متمرکز گروهی با نخبگان و صاحب‌نظران و نیز به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به منابع معتبر داخلی انجام شده است.

یافته‌ها: در این بخش مفاهیم "ارزش اسلامی"، "ارزش انسانی"، "هدف و هدفمندی"، "شهید و شهادت"، "ایثار و ایثارگری"، "آزاده و آزادگی"، "در سطح مفهوم شناسی لغوی، و "مقام شهود و حضور الهی"؛ و "حیات طیبه"؛ "ایثار و شهادت در قرآن مجید و روایات اسلامی"؛ و "ابعاد ایثار"؛ در سطح مفهوم شناسی تحلیلی ارائه شده است. همه این مفاهیم عمومی در مصادیق سلامت نیز دارای موضوعیت هستند.

نتیجه‌گیری: «شهادت» اوج هرم ارزش‌های انسانی است. در جهان بینی الهی، مرگ و شهادت در راه خدا، از همه دنیا و جمع کردنی‌های آن بهتر است.

کلیدواژه‌ها: ایثار، شهادت، ارزش، هدفمندی، سلامت اجتماعی، سلامت معنوی.

* نویسنده مسئول: علی خاجی

آدرس: مرکز تحقیقات تروما و جراحی سینا، بیمارستان سینا، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
ایمیل: jkhaji@yahoo.com
تلفن: -

مقدمه

ایثار و شهادت، در فرهنگ حیات بخش و عزت‌آفرین اسلام در حقیقت، منظومه‌ای کامل از اندیشه‌های ناب اسلامی و تدابیر هدایت‌گرانه‌ای است که شناخت ابعاد مختلف آن، هر انسان آزاده‌ای را برای دست‌یابی به الگوهای عملی و عینی زندگی الهی و شرافتمندانه رهنمون می‌سازد. احیاء، توسعه و یادآوری خاطره عظیم و جاودانه عاشورا و فرهنگ ظلم‌ستیز آن، یعنی فرهنگ ایثار و شهادت، همواره برکات فراوانی داشته و دارد و در این مورد، شناخت ما از مبانی دینی فرهنگ ایثار و شهادت ضروری است (۱-۳).

برخی کلمات و مفاهیم دارای قداستی می‌باشند که کم و بیش با تفاوت‌هایی در همه جوامع بشری مطرح هستند، همچون کلمات شهید و ایثار، کلماتی که در همه عرف‌ها، با قداست و عظمت بدان نگریسته شده است. شهادت فنا شدن انسان برای نیل به سرچشمه نور و نزدیک شدن به هستی مطلق است.

ادبیات نظری

مفهوم شناسی لغوی واژه‌های عمومی مرتبط با ایثار و شهادت

ارزش

ارزش مطلوبیتی است که از انجام افعال اختیاری، به راهنمایی عقل و به صورت آگاهانه، و بر اساس انگیزه صحیح، در جهت خواست متعالی انسان حاصل شود (۴).

ارزش‌ها و مفاهیم انسانی

امام موسی صدر، در سخنرانی در مجمع ششم پژوهش‌های اسلامی در قاهره ارزش‌های انسانی را چنین توصیف فرموده است: «تعریف دقیق ارزش‌ها و مفاهیم انسانی، سهل و ممتنع است و از همین رو، مکاتب فکری در تبیین و تعریف دقیق و تعیین ابعاد آن با یکدیگر اختلاف نظر دارند. بیشتر پرچم‌داران اندیشه‌های اجتماعی و رهبران جنبش‌ها و حرکات‌ها ادعا می‌کنند که ویژگی اصلی فعالیت آنان انسان محوری و تلاش‌های آنان بشردوستانه است. برای اینکه در پیچیدگی‌هایی که بر مفهوم انسانیت سایه افکنده است، گرفتار نشویم و در گرداب تفسیرهای لفظی و تعریف‌های منطقی غرق نشویم، لازم است به واقعیت انسان و ابعاد وجود او توجه کنیم و از آنجا به مصدر مشتق از انسان، یعنی انسانیت و معانی و ارزش‌های آن و همچنین، کارکرد و توان آن بپردازیم».

اول- انسان موجودی است عینی که با موجودات عینی دیگر، از نظر آزادی انتخاب، متفاوت است. بدین معنا که رفتار و اعمال او ناشی از تأمل و اراده اوست، گرچه به صورت نسبی.

دوم- انسان تا حد بسیاری از طبیعت و موجودات اطراف خود متأثر است.

سوم- انسان موجودی است اجتماعی که به میزان بسیار، به‌طور خودجوش، با هم‌نوعان خویش تعامل دارد.

چهارم- انسان اساساً مخلوق خداوندی است که آفریننده جهان و هستی است. همین نسبت او با خداوند، خود ابعادی دارد که بر شخص انسان و همه پیوندهای او تأثیر می‌گذارد.

ارزش‌های اسلامی

ارزش‌های اسلامی دارای ثبات و پایداری هستند و اگر در قالب فرهنگ اسلامی رعایت شوند، در رفتار و عملکرد مردم تجلی پیدا می‌کنند. نمونه‌هایی از ارزش‌های اسلامی:

- انسانیت (ارزش ذاتی)
- احترام به زن (محور سکون و آرامش)
- تشکیل خانواده (پاسخ به نیازهای روحی؛ روانی؛ شناختی؛ جسمی؛ تأمین آرامش و سکون دل؛ تولید نسل سالم و پاک)
- پرورش نسل سالم و پاک
- حفظ عفت و حیای فردی و اجتماعی
- عشق به کمال (فطرتی اصلی و استقلالی که انسان را به جمال و جمیل می‌رساند) و تنفر از نقص (فطرتی فرعی از غیر حق)
- عدالت در مفهوم اسلامی
- حریت، آزادی، آزادی خواهی
- الهی و معنوی بودن
- عزت و کرامت انسانی
- جهاد و مقاومت

هدف و هدفمندی

هدف در لغت، به معنای (نشانه) و (غرض) است، اما در اصطلاح، چیزی است که شخص قبل از عمل، آن را در نظر می‌گیرد و نیروی خویش و وسایل لازم را برای وصول به آن به کار می‌برد و غرضش دست‌یابی و رسیدن به آن است. شناخت و انتخاب هدف، یکی از اساسی‌ترین موضوعات زندگی انسان است. اگر انسان هیچ شناختی از هدف خود در زندگی نداشته باشد، آن را پوچ و بی‌معنا خواهد یافت. همه فعالیت‌های آگاهانه و ناآگاهانه انسان زمانی مفهوم خواهد داشت که هدف نهایی‌اش در زندگی روشن باشد. اساس موفقیت انسان در مسیر پر پیچ و خم زندگی، شناخت و انتخاب هدف می‌باشد و کسانی که در این راه، مسیر صحیح را انتخاب کرده و هدف خویش را هم چون مشعلی فروزان در انتهای مسیر نظاره‌گرد، همواره موفق و پیروز هستند (۵).

شهید و شهادت

شهادت، مرگی از راه کشته شدن است که شهید آگاهانه و به خاطر هدفی مقدس و به تعبیر قرآن فی سبیل الله انتخاب می‌کند. از عبارت فوق چنین نتیجه می‌گیریم که هر مرگی نمی‌تواند شهادت باشد. اولاً باید این مرگ با کشته شدن باشد و ثانیاً این کشته شدن هم دو شرط اساسی دارد تا شهادت بر آن اطلاق گردد: ۱- آگاهانه باشد: آگاهانه بودن به این معنا است که انسان خود با بصیرت انتخابگر این نوع مرگ باشد و شرط آگاهانه بودن آن است

جامعه؛) و پرهیز از رذیلت‌ها و پاکی از پلیدی‌ها و مقام‌های نیل به کرامت انسانی است (۷).

مفهوم شناسی تحلیلی واژه‌های عمومی مرتبط با ایثار و شهادت

مقام شهود و حضور الهی

برای شرح و توصیف مفاهیم عرفانی، مراجعه به آرای عرفا و علمای عرفان مورد نیاز است. شهود، رؤیت حق به حق است (۸). مرکز همه این مراحل عرفانی از کشف و حضور و شهود، «قلب» است. اگر پرده‌ها از قلب برداشته شود، سالک به مقام شهود یا کشف می‌رسد؛ برای دستیابی به این مقام رفیع، قلب باید در همه حال حاضر باشد و با کنار رفتن حجاب‌ها، این حالت برای انسان حاصل می‌شود و قلبی که غایب باشد، از این حالت‌ها محروم، و از درک حضور حق، دور خواهد بود (۸). با وصول به کشف عرفانی، قلب او نورانی، و از مقام قرب برخوردار و دیدگانش روشن خواهد شد. دین نه تنها جایگاه ویژه‌ای را برای این نوع معرفت باز کرده است؛ بلکه تأکید می‌کند که با سلوک عرفانی، دستیابی به واقعیات، کامل‌تر و واقعی‌تر و توجه به قدسیات و وصول به حقایق برای انسان بازر و مهیاتر خواهد شد. بر این اساس، عبادت در برابر خدای محبوب، با انگیزه مهر و محبت و عشق توأم خواهد بود، نه به امید ثواب و نه از ترس عقاب، و در همه حوزه‌های حیات بشری این معرفت تأثیر خواهد گذاشت. علامه طباطبایی؛ درباره این معرفت می‌نویسد: «چنین معرفتی، انسان خداشناس را به عالم بالا متوجه ساخته و حجت خدای پاک را در دل انسان جایگزین می‌کند و همه چیز را فراموش می‌دارد و گرداگرد همه آرزوهای دور و دراز وی خط بطلان کشیده، انسان را به پرستش و ستایش خدای نادیده که از هر دیدنی و شنیدنی روشن‌تر و آشکارتر است، وا می‌دارد. در حقیقت این کشش باطنی است که مذاهب خدایپرستی را در جهان انسانی به وجود آورده است. عارف، کسی است که خدا را از راه مهر و محبت پرستش می‌کند، نه به امید ثواب و نه از ترس عقاب» (۸).

حیات طیبه

حیات طیبه موضوعی معنوی و واژگان اصیل قرآنی و مبین فرهنگ دینی و زندگی اسلامی است. این واژه اصیل و ریشه‌دار و پرمعنی را می‌توان مترادف مفاهیم جدیدی دانست که با عنوان سلامت معنوی در ادبیات علمی زبان فارسی رایج شده است (۹). خداوند تبارک و تعالی در قرآن مجید چنین می‌فرماید: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْشَىٰ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ لَنُجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ». هر کس از مرد و زن کار نیکی به شرط ایمان به خدا به جای آرد ما او را به زندگانی خوش و با سعادت زنده می‌گردانیم و اجری بسیار بهتر از عمل نیکی که می‌کردند به آنان عطا می‌کنیم» (۱۰). زندگی پاک و

که شهید حق و باطل زمان خود را بشناسد و در زیر لواء حق در رکاب امام زمان (عج) خود علیه باطل بجنگد. ۲- فی سبیل... باشد: قید فی سبیل... اشاره به جهت و هدف شهید در جنگ علیه کفار و مشرکین دارد و بیانگر این معنا است که جنگی دارای ارزش است که هیچ هدفی جز... در آن نباشد. کلمه شهید در لغت به معنای گواه و شاهد است و در اصطلاح به کسی که در راه خدا کشته شده باشد اطلاق می‌گردد. در اینکه چرا به کشته‌شده در راه خدا شهید می‌گویند، وجوه مختلفی بیان گردیده است. در کتاب لسان‌العرب آمده است، به کشته در راه خدا شهید می‌گویند، زیرا:

- ۱- ملائکه رحمت شاهد او هستند که در این صورت شهید به معنای مشهود است.
- ۲- خدا و فرشتگان الهی شاهدان او در بهشت‌اند.
- ۳- در روز قیامت او به همراه پیامبر از ملت‌های گذشته شهادت می‌دهد.
- ۴- او نمرده، شاهد زنده و حاضر است.
- ۵- شهید برای اقامه حق قیام کرده تا کشته شود.
- ۶- شهید ناظر و شاهد بر نعمت‌ها و کرامت‌های الهی است (الانصاری، ۱۱۱ق، ص ۳۷۴)

ایثار و ایثارگری

ایثار در فرهنگ عمید به معنای بذل کردن، دیگری را برخورد برتری دادن و سود او را بر سود خود مقدم داشتن و خود را برای آسایش دیگران به رنج افکندن آمده است (عمید، ۱۳۸۲). ایثار نمود و نماد دیگرخواهی آدمیان است و روح هم‌نوع‌دوستی آنها را به معرض نمایش می‌گذارد و گاه تا جایی پیش می‌رود که فردی یا حتی جمع کثیری جان خویش را در راه دیگری و دیگران از دست می‌دهند تا کمال و تمام ایثار و از خود گذشتگی را برجای آورند و از این رو است که چنین افرادی در نگاه ملت‌ها و مردمان هر جامعه‌ای به سمبل‌هایی فراموش‌نشده تبدیل می‌گردند. در اصل لغت (ایثار) از اثر مشتق است. وقتی کسی چیزی را بر می‌گزیند و آن چیز را ترجیح می‌دهد، به این دلیل است که با منطق خاصی، اثر و نتیجه و فائده آن را ترجیح می‌دهد. ایثار در اسلام پیش‌زمینه‌هایی چون اخلاص و در راه خدا بودن؛ و هدفمندی را دارا است و بیانگر رشد و معرفت انسانی و نیل به تکامل روحی و اوج آن، ایثار خون و جان است. ایثارگر کسی است که حاضر می‌شود هستی و جان خود را برای دین خدا فدا کند (۶).

آزاده و آزادی

آزادی معیاری است که متضمن حفظ شأن و منزلت انسان در تمام زمینه‌ها است. لازمه آن رهایی از هواهای نفسانی و مسائل بی‌ارزش مادی، کسب فضیلت‌های اخلاقی (رعایت صبر و بردباری؛ زهد و قناعت؛ عدل و انصاف؛ صداقت؛ پایبندی به عهدها؛ نظم و انضباط؛ عفو و گذشت؛ عفت و حیا در زندگی فردی و در سطح

الَّذِي نَفْسُ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ بِيَدِهِ لَأَلْفُ ضَرْبَةٍ بِالسَّيْفِ أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ مِيتَتِهِ عَلَيَّ الْفِرَاشُ فِي غَيْرِ طَاعَةِ اللَّهِ: «مرگ، شتابان، در طلب همگان است. نه اقامت گزیده و به جهاد روی نهاده از چنگالش رسته، نه آنکه از او می‌گریزد، عاجزش یافته. گرامیترین مرگ‌ها، مرگ در کارزار است. سوگند به کسی که جان پسر ابوطالب در دست اوست، که تحمل هزار ضربت شمشیر بر من آسانتر است از مردن در بستر [که در غیر طاعت خدا باشد]». در فرهنگ اسلامی شهادت به عنوان یکی از والاترین ارزش‌ها، و شهیدان از بلندمرتبه‌ترین انسان‌ها هستند و مردان خدا همان‌گونه که امام (علیه السلام) در این خطبه بیان می‌فرماید: همواره آرزوی شهادت در سر می‌پروراندند و از مرگ طبیعی در بستر بیزار بودند، و شهادت را هزار بار از آن برتر می‌دانستند، و حاضر بودند، ضربات زیادی بر پیکرشان وارد شود و شربت شهادت بنوشند ولی در بستر نمی‌روند، چرا که جان انسان بزرگترین هدیه الهی است و چه بهتر که این هدیه الهی نثار راه او شود، نه این که در بستر مرگ به هدر رود (۱۲).

گزیده‌های از نکات مهم در روایات اسلامی درباره شهید و شهادت (بر گرفته از تفسیر نور-دانشنامه اسلامی)

- بهترین و برترین مرگ‌ها، شهادت است. (بحار، ج ۱۰۰، ص ۸)؛
- هیچ چیز نزد خداوند محبوب‌تر از قطره خونی که در راه او ریخته شود، نیست (وسائل، ج ۱۱، ص ۶)؛
- تنها شهید است که آرزو می‌کند به دنیا بیاید و دوباره شهید شود (کنز العمال، ج ۴، ص ۲۹۰)؛
- شهید، ۷ ویژگی اعطایی از جانب خداوند دارد: اولین قطره خوش، موجب آموزش گناهایش می‌گردد. سر در دامن حورالعین می‌نهد. به لباس‌های بهشتی آراسته می‌گردد. معطر به خوش‌بوترین عطرها می‌شود. جایگاه خود را در بهشت مشاهده می‌کند. اجازه سیر و گردش در تمام بهشت به او داده می‌شود. پرده‌ها کنار رفته و به وجه خدا نظاره می‌کند (وسائل، ج ۱۱، ص ۱۰)؛
- بالاتر از هر نیکی، نیکوتری هست، مگر شهادت که هرگاه شخصی شهید شود، بالاتر از آن خیری متصور نیست. (بحار، ج ۷۴، ص ۶۱)؛
- در روز قیامت، شهید مقام شفاعت دارد. (بحار، ج ۲، ص ۱۵). از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: در قیامت لغزش‌های شهید به خودش نیز نشان داده نمی‌شود (وسائل، ج ۱۱، ص ۹)؛
- شهدای صف اول حمله و خطشکن، مقامشان برتر است. (میزان الحکمه)؛
- مجاهدان از درب مخصوص وارد بهشت می‌شوند «بحار، ج ۹۷، ص ۸». «و قبل از همه به بهشت می‌روند» «بحار، ج ۹۷، ص ۱۱». و در آنجا جایگاه مخصوصی دارند (تفسیر

گوارا، هدیه خداوند به اهل ایمان و عمل صالح است و نصیب کافران و منافقان و مشرکان نمی‌شود. ارتقای حیات افراد به حیات طیبه تعالی نامیده می‌شود و آنچه انسان را به فلاح و سعادت می‌رساند، ارزش متعالی است.

مفهوم شناسی قرآنی و روایی ایثار و شهادت

والاثرین تعابیر در مورد واژه‌های ایثار و شهادت در قرآن مجید موجود است. همچنین تعابیر عمیق و مضامین زیبایی فراوانی از معصومین علیهم السلام روایت شده است که تنها به چند مورد اشاره می‌شود.

شهادت مرگی از راه کشته شدن است، که شهید آگاهانه و بخاطر هدف مقدس و به تعبیر قرآن فی سبیل الله انتخاب می‌کند. یعنی شهید در راهی کشته می‌شود که هر دو ارزش آگاهانه و فی سبیل الله را داراست (۱۱).

خداوند در آیه ۱۵۷ سوره مبارکه آل عمران می‌فرماید: «وَلَيْتُمْ قَتَلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مِتُّمْ لَمَغْفِرَةً مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةً خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ». و اگر در راه خدا کشته شوید و یا بمیرید (زیان نکرده‌اید، زیرا) آموزش و رحمت خداوند از آنچه (آنان در طول عمر خود) جمع می‌کنند، بهتر است». کسانی که در راه سفر به جبهه، یا در راه تحصیل علم، یا در سفر به حج و زیارت، تبلیغ و ارشاد و سایر اهداف مقدس از دنیا بروند، مشمول رحمت و مغفرت الهی خواهند بود.

همچنین در آیات ۱۶۹ تا ۱۷۱ همان سوره مبارکه خداوند متعال چنین فرموده است: «وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ» (این آیه درباره شهداء بدر نازل شده که ۱۴ نفر بودند. ۸ نفر از انصار و ۶ نفر از مهاجرین و نیز درباره شهداء احد که ۷۰ نفر بودند. این که ۵ نفر از مهاجرین بودند، بقیه از انصار و یا این که ۴ نفر از مهاجرین و بقیه از انصار و نیز بنا به روایت از امام محمدباقر علیه السلام و همچنین به عقیده عده زیادی از مفسرین نزول این آیه درباره شهداء بدر و احد هر دو می‌باشد و بعضی نیز گویند: درباره شهداء بَرْمَعُونَ است.) «فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ يَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ» «يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَ فَضْلِهِ وَ أَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ». و هرگز گمان مبر آنها که در راه خدا کشته شده‌اند، مردگانند؛ بلکه آنها زندگانی هستند که نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند. آنان به فضل و رحمتی که خدا نصیبشان گردانیده شادمانند، و دلشادند به حال آن مؤمنان که هنوز به آنها نیپوسته‌اند و بعداً در پی آنها به سرای آخرت خواهند شتافت که ببینی بر آنان نیست و غمی نخواهند داشت. به نعمت و فضل خدا و اینکه خداوند پاداش مؤمنان را تباه نمی‌کند، (آیندگان را) مژده می‌دهند». پیامبر گرامی اسلام (ص) فرموده اند: «أَشْرَفُ الْمَوْتِ قِتْلُ الشَّهَادَةِ»؛ (بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۸). در این تعبیر متعالی، شرافت مندانه ترین مرگ، شهادت است.

امیرالمؤمنین علی (ع) چنین فرموده است: «إِنَّ الْمَوْتَ طَالِبٌ حَيِّثُ، لَا يَفُوتُهُ الْمُقِيمُ وَ لَا يَعْجِزُهُ الْهَارِبُ. إِنَّ أَكْرَمَ الْمَوْتِ الْقِتْلُ، وَ

نورالتقلین، ج ۲، ص ۲۴۱):

- در قیامت، شهید سلاح به دست، با لباس رزم و بوی خوش به صحنه می‌آید و فرشتگان به او درود می‌فرستند (بحار، ج ۹۷، ص ۱۳):

ابعاد ایثار

ایثار می‌تواند گونه‌های مختلفی داشته باشد. گاه با فداکردن جان صورت می‌گیرد که منت‌های درجه ایثار می‌باشد. گاه با دادن مال و زمانی هم با هزینه کردن اعتبار و البته برخی اوقات هم می‌تواند ترکیبی از اینها باشد که فرد به طور ارادی و به خاطر یک هدف و آرمان مقدس و والا تصمیم می‌گیرد از حقایق و داشته‌های خویش اغماض نموده و دغدغه‌ها و دل‌نگرانی‌ها و منافع غیر را بر خود مرجح بداند و در راه برطرف ساختن مشکلات فراروی دیگری گام بردارد (۱۳).

بحث و نتیجه‌گیری

عصر مبارزه با ظلم و تجاوز در تمام جوامع و فرهنگ‌ها امری مقدس و ضروری است و یکی از عناصر مهم در حفظ حیات حقیقی بشریت است که انسان در طول تاریخ به آن محتاج بوده، لیکن در برهه‌های زمان و به دلایل شرایطی خاص، این فرهنگ ظهور، بروز و تجلی بیشتری داشته است. هر زمان که ظالم یا متجاوزی قد علم کرده است، مردانی غیور با اراده‌ای پولادین و با فداکاری و از خودگذشتگی در مقابلشان ایستاده و با ظلم و تجاوز مبارزه کرده‌اند، حال یا در راه هدف والای خود کشته شده‌اند و یا به فتح

و پیروزی رسیده و ظلم و متجاوز را سر جای خود نشانده‌اند. در دین مبین اسلام و به ویژه در مکتب تشیع به دلیل ویژگی‌های خاص در آن و تأکید بر حفظ حیات معنوی و عزت مسلمین در خصوص مبارزه با ظلم، تجاوز و فساد و... سفارشات و تأکیدات مهمی شده است. ایثار و شهادت، گفتمان معناداری زندگی و مرگ و پیوند این دو با یک دیگر، در قالب گذر از خویش برای غیر خود و ایجاد فرصتی برای رشد خود و دیگران در طول رضای الهی، در نتیجه یک خود آگاهی و هدف داری معطوف به رشد است. تأکید قرآن مجید و روایات اسلامی، بر اهمیت این فرهنگ متعالی دلالت دارد. شکل‌گیری فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه امروز، با توجه به تهدیدات متناوب از سوی استکبار جهانی، برای پاس‌داری از کیان انقلاب و اسلام ناب نبوی (ص) و علوی (ع)، ضرورتی است که انکار آن، انکار مبادی عقلی و فطری و پشت کردن به شرع مقدس است (۱۴).

«شهادت» اوج هرم ارزش‌های انسانی است. در جهان بینی الهی، مرگ و شهادت در راه خدا، از همه دنیا و جمع کردنی‌های آن بهتر است. مغفرت و رحمت نتیجه‌ای ابدی دارد، ولی مال و ثروت آثارش موقت است. ما بر مبنای قرآن که شهیدان را زنده می‌داند، به شهدای راه اسلام و خصوصاً شهدای کربلا سلام کرده، با آنان حرف می‌زنیم و توسل می‌جوییم.

تضاد منافع: بدین وسیله نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

منابع

1. Islamic Concepts of "Sacrifice" and "Martyrdom": Information Database of the Culture of Sacrifice and Martyrdom. <https://navideshahed.com> [Persian]
2. Ibn Manzoor Jamal Al-Din Muhammad bin Makram. Lisan Al Arab. Beirut: Dar Sader for printing and publishing; 1997. [Arabic]
3. Amarloo M, Rouhani R. National Conference on the Culture of Sacrifice and Martyrdom - 2011. The importance of the category of self-sacrifice and martyrdom from the perspective of the Holy Quran and religious leaders <https://elmnet.ir/> [Persian]
4. Mesbah Yazdi M T. Foundations of Religious Knowledge; Edition 3. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute; 2001. [Persian]
5. Recognition of purpose: Journal of Islamic Studies, No. 53, January and February 2002. [Persian]
6. Islamifar A, Cheraghi H. The concept of self-sacrifice and its manifestations. National Conference on Sacrifice and Martyrdom, Hamedan. 2011; <https://civilica.com> [Persian]
7. Khalilian Ashkazari M J, Askari Q: The place of dignity and freedom in human progress from the perspective of Islam. Scientific Research Quarterly of Islamic Economics. 1980; 15 (59). [Persian]
8. Ramezani R. Mystical epistemology. Qabsat. 2002; 7(24): 15-39. [Persian]
9. Ghofrani M. Hayat Taybeh or Islamic spiritual health. Journal of Culture and Health Promotion. 2018; 2(1): 113-125. [Persian]
10. Heydarnia M A. Spiritual health and good life. Journal of Research in Religion and Health. 1996; 2(2): 1-2 [Persian]
11. Ahmadi M. The concept of self-sacrifice and martyrdom from the perspective of the Holy Quran. The first national conference from self-sacrifice to martyrdom. 2016; <https://elmnet.ir/> [Persian]
12. Translation and explanation of sermon 123 Nahj al-Balaghah; Part II: The value of testimony. Institute for Research and Publication of the Knowledge of the Ahl al-Bayt (as). [Persian]
13. Fundamentals and indicators of the culture of self-sacrifice and martyrdom (conceptualization and definitions): Information base of the culture of self-sacrifice and martyrdom 12 December 2007. <https://navideshahed.com> [Persian]
14. Shahbapour H. The process of formation of the culture of self-sacrifice and martyrdom in the language of the teachings of the Holy Quran, National Conference on the culture of self-sacrifice and martyrdom, Qom. 2011; <https://civilica.com/doc/222674> [Persian]